

Napoleonov pohod na Rusiju

Gernhard, Krešimir

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:966669>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-21**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Sveučilišni prijediplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Povijesti

Krešimir Gernhard

Napoleonov pohod na Rusiju

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Domagoj Tomas

Sumentor: dr. sc. Luka Pejić

Osijek, 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Sveučilišni prijediplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Povijesti

Krešimir Gernhard

Napoleonov pohod na Rusiju

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: izv. prof. dr. sc. Domagoj Tomas

Sumentor: dr. sc. Luka Pejić

Osijek, 2024.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

 0122239613

Ime i prezime studenta, JMBAG

U Osijeku, 6. rujna 2024.

SAŽETAK

Francuska vojska 1807. godine u bitci kod Friedlanda pobjeđuje Rusko Carstvo te sklapa savez s tadašnjim ruskim carem Aleksandrom I. s kojim isto tako stvara kontinentalnu blokadu koja je trebala znatno otežati trgovanje Velike Britanije. Međutim, Rusko Carstvo je također osjetilo ekonomske posljedice kontinentalne blokade, zbog kojih se odlučuje za rat protiv Francuske. Napoleon okuplja svoju "Veliku armiju" i u lipnju 1812. godine kreće u invaziju na Rusko Carstvo. Prvi pravi sukob između francuske i ruske vojske nastupa sredinom kolovoza kod Smolenska, a nakon bitke kod Borodina početkom rujna, ruska vojska primorana je povući se i ostaviti Moskvu nebranjenom. Prilikom povlačenja, Rusi pale i evakuiraju posjede, što znači da je Moskva nakon Napoleonovog osvajanja grada bila u potpunosti prazna. Kako Rusko Carstvo nije prihvatilo Napoleonove prijedloge za mir, francuska vojska bila je prisiljena vratiti se istim putem kojim je došla. Glad, umor, bolesti, oštra ruska zimska hladnoća te iznenadni napadi ruske vojske nanijeli su goleme štete Napoleonovoj vojsci. Oko 300 000 života izgubljeno je zbog ovoga poraza, koji označava prekretnicu u Napoleonskim ratovima.

Ključne riječi: Napoleon, Rusko Carstvo, 1812. godina, Borodin, Moskva

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. NAPOLEONOV ODNOS S RUSIJOM PRIJE INVAZIJE 1812. GODINE.....	4
3. NAPOLEONOVA „VELIKA ARMIJA”.....	7
4. PRVI SUKOB I BITKA KOD SMOLENSKA.....	10
5. BITKA KOD BORODINA.....	13
6. ZAUZIMANJE PRAZNE MOSKVE.....	16
7. POVLAČENJE.....	19
8. VREMENSKE (NE)PRILIKE U RUSIJI.....	22
9. HRVATSKE POSTROJBE U FRANCUSKOJ INVAZIJI.....	24
10. ZAKLJUČAK.....	26
11. LITERATURA.....	28

1. UVOD

Kada se proučavaju povijesne ličnosti tijekom revolucionarnog devetnaestog stoljeća, nije moguće izostaviti ime francuskog vojskovođe, konzula, cara - Napoleona Bonapartea. Njegova priča od djeteta siromašne korzikanske obitelji sve do francuskog cara brzo je odjeknula u daleka prostranstva Europe. Pohađao je francusku vojnu akademiju, koja će kasnije definitivno utjecati na njegove brojne vojne uspjehe zbog kojih ubrzo dobiva na popularnosti. Pobjedama u pohodu na Italiju 1796. godine te došavši sto kilometara blizu samoga Beča, prisilio je Austriju na Mir u Campoformiju 1797. godine. Htijući zadati težak udarac britanskoj trgovini, polazi u pohod na Egipat 1798. godine gdje britanski admiral Horatio Nelson nanosi poraz. Ipak, iskorištava tadašnju krizu u Francuskoj, vrši državni udar 1799. godine, nakon kojeg se isprva proziva konzulom, a potom i carem. Njegove državne reforme također su odjekivale Europom, uključujući prostore današnje Republike Hrvatske. Centralizacija državnih financija stvaranjem državne banke, reforme poreznog i školskog sustava samo su od nekih odlika njegovog djelovanja. Njegova diktatorska vladavina obilježena je i serijom ratova diljem Europe u kojima je osobno sudjelovao, često nazivanim „Napoleonskim ratovima“. Jedan od tih ratova bio je usmjeren prema Ruskom Carstvu. Napoleonova pohlepa i nepovoljne vremenske prilike nemilosrdnog Ruskog Carstva odredile su ishod ovoga pohoda, to jest, jedan od najvećih Napoleonovih poraza.

U radu će se prvo obrazložiti okolnosti prije samoga sukoba između Napoleona i Ruskog Carstva. Objasniti će se pojam kontinentalne blokade te karakteristike Napoleonove „Velike armije“. Zatim će se kronološki opisati tijek invazije od lipnja 1812. godine, prvi sukobi, bitka kod Smolenska koja se odvila sredinom kolovoza iste godine te bitka kod Borodina koja se odvila početkom rujna. Nakon toga će se analizirati Napoleonovo zauzimanje Moskve koja je prilikom dolaska bila potpuno prazna, te njegovo povlačenje iz Ruskog Carstva. Uz to, opisat će se vremenske okolnosti u Ruskom Carstvu tijekom Napoleonovog prebivanja, a jedno od poglavlja će se osvrnuti na hrvatske postrojbe u toj slavnoj vojsci. Pri pisanju ovoga rada korišteni su radovi stranih autora koji detaljno ulaze u sve aspekte ovog famoznog pohoda. Najviše se ističu Steven Englund, Guido Gerosa te Digby Smith, ali korišteni su i radovi Paula Boppea i Marija Kalana koji opisuju doprinos hrvatskih vojnika u Napoleonovoj vojsci.

2. NAPOLEONOV ODNOS S RUSIJOM PRIJE INVAZIJE 1812. GODINE

Napoleonov odnos s Rusima započinje prije sudbonosne 1812. godine. Jedan od susreta Napoleona i ruske vojske dogodio se 2. prosinca 1805. godine kod Austerlitz.¹ U navedenoj bitci, sudjelovalo je otprilike 70 000 Francuza, a na protivničkoj strani oko 14 000 Austrijanaca i oko 70 000 Rusa, te uz to i tri cara od kojih je jedan sam Napoleon. Unatoč manjoj vojsci, Napoleon je izašao iz ove bitke kao pobjednik.² Sama ova bitka u literaturi se spominje kao Napoleonova najveća pobjeda, bitka koja je pisana u vojne udžbenike onoga vremena kao primjer vrhunske strategije.³ Protivnička vojska nije imala izbora nego bježati pred moćnom francuskom armadom očajnički vičući: „Nek' se spasi tko može!“. Veliki broj ruskih vojnika isto tako bježi i završava u močvarama. Stižu do Satšanskog jezera gdje Napoleon naređuje da se puca iz topova da se razbije led jezera, na kojem je bilo oko pet tisuća vojnika protivničke vojske. Prema raznim francuskim memoarima, ledene močvare su progutale oko 20 000 ruskih vojnika. Dolina je bila prepuna leševa, a oni koji su preživjeli, očajnički su dozivali pomoć. Kako bi potvrdio svoju pobjedu, Napoleon odlučuje od bronce napuštenih ruskih topova podignuti stup. Nisu samo vojnici bili ti koji su bježali. Naime, sam ruski car Aleksandar I.⁴ i Franjo II., car Svetog Rimskog Carstva, morali su bježati pred moćnim Napoleonom. Aleksandar I. plače gledajući bojište na kojemu se dogodilo toliko tragedije. Saveznička protivnička vojska izgubila je oko 35 000 ljudi i 150 topova, dok je u Napoleonovoj vojsci poginulo svega 9 000 vojnika. Sukob završava sporazumom u prosincu 1805. godine. Tako se Napoleon predstavio Aleksandru i ruskoj vojsci.⁵

¹ Napoleonova krunidba 1804. godine ugrozila je stare europske monarhije koje su se brinule da Napoleon želi uspostaviti francusku vlast nad čitavim Europskim kontinentom. Zbog toga, britanski premijer William Pitt Mlađi organizira takozvanu Treću koaliciju koja se sastojala od Velike Britanije, Austrije, Ruskog Carstva, Kraljevine Švedske, Napulja i Sicilije. Upravo je Treća koalicija poražena protiv Francuske u bitci kod Austerlitz 1805. godine. Izvor: „Battle of Austerlitz“, World History Encyclopedia, pristup ostvaren 26. VIII. 2024., <https://www.worldhistory.org/article/2253/battle-of-austerlitz/>

² Guido Gerosa, *Napoleon* (Zagreb: Alfa, 1976), 107.

³ Steven Englund, *Napoleon – Politički život* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2008), 302.

⁴ Aleksandar I. – ruski car od 1801. godine, do mira u Tilsitu 25. lipnja 1807. godine bio u savezništvu protiv Napoleona, a onda prihvatio Napoleonovu kontinentalnu blokadu. Nakon francuske invazije na Rusko Carstvo 1812. godine, postao vodeća uloga u ratovanju protiv Napoleona. Jedan od osnivača Svete Alijanse. Protivnik revolucionarnih zbivanja u Europi. Izvor: „Aleksandar I.“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/1527>

⁵ Gerosa, *Napoleon*, 108–111.

Drugi Napoleonov susret s Aleksandrom bio je 1807. godine u bitkama kod gradića Eylaua⁶. Ovaj susret je iz usputnog zauzimanja teritorija prerastao u sukob u kojem je sudjelovalo oko 70 000 francuskih i ruskih vojnika. Ovoga puta podjednake brojke, no Rusi su imali više topova. U literaturi se ova bitka opisuje riječima „masakr“ i „užas“, te se opisuju strašni gubici gdje se na bojnopolju moglo vidjeti niz leševa kroz koje je sam Napoleon prolazio i prema svjedočenju jednog bolničara čak i zaplakao.⁷

Idući sukob je bio kod Friedlanda u lipnju 1807. godine, gdje su Francuzi pobijedili rusku vojsku i time prisilili cara Aleksandra na pregovore. Pregovori su se vodili na splavi kod rijeke Niemen, blizu Tilsita. Napoleon je još 1805. godine izjavio želje za pridobivanje Ruskog Carstva kao saveznika, i sada je to mislio ostvariti. Nakon svega, Rusko Carstvo je poslije Francuske najjača europska kontinentalna sila, imati nju kao saveznika protiv Britanaca puno znači. To je trebao biti ne samo sporazum o savezništvu, već i sporazum o prijateljstvu.⁸ Unatoč porazu Ruskog Carstva, Napoleon je Aleksandra tretirao sa zaslužnim poštovanjem.⁹ Dakle, u Tilsitu su Napoleon i Aleksandar uspostavili „grubo prijateljstvo“, ali to „prijateljstvo“ će potrajati samo pet godina.¹⁰

Rusko Carstvo time postaje vojni saveznik Francuske, što znači da prihvaća Napoleonovu gospodarsku politiku koja će za tih pet godina upravo postati jedan od bitnih uzroka sukoba i prekida „prijateljstva“ 1812. godine. Naime, do novog sukoba došlo je zbog Napoleonovog nametanja sustava kontinentalne blokade s ciljem gospodarskog sloma Velike Britanije. Blokada je proglašena putem dekreta 21. studenog u Berlinu gdje se Europa zatvorila britanskim sirovinama i trgovini u globalu.¹¹ S druge strane, kako bi naškodili francuskom gospodarstvu Britanci su gotovo posve zatvorili francusku obalu za promet s otvorenog mora. Osim što su zaustavljali francusko brodogradnja, isto su činili i s neutralnim američkim plovilima. Potonje je rezultiralo kasnijim sukobom iz 1812. godine između Velike Britanije i SAD-a.¹² Ekonomske posljedice te

⁶ Nekad bilo njemačko ime za grad Bagrationovsk, smješten na sjeveru današnje Poljske. Izvor: „Eylau“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/eylau>

⁷ Englund, *Napoleon – Politički život*, 316-317.

⁸ *Isto*, 318.

⁹ Eric Hobsbawm, *Doba revolucije. Evropa 1789 - 1840* (Zagreb: Školska knjiga: Stvarnost, 1987), 87.

¹⁰ Gerosa, *Napoleon*, 111.

¹¹ Skupina autora, *Vojna enciklopedija, Svezak 5* (Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije, 1973), 711.

¹² Englund, *Napoleon – Politički život*, 321.

blokade, osjetile su se u Ruskom Carstvu, a francuska ju je i dalje pritiskala da ispuni sve obveze dogovorene gospodarske politike. Ipak, njihov savez s Napoleonom im je donio teritorijalnih dobitaka – Finska, Vlaška, Moldavija i dio Galicije bili su dio dogovora između francuskog i ruskog cara.¹³ Do 1810. godine, Rusko Carstvo je s obzirom na blokadu, bila primorana kupovati proizvode isključivo francuskog podrijetla te je zbog toga stanje gospodarstva u carstvu bilo katastrofalno.¹⁴ Bilo je loše u toj mjeri da je ruski car Aleksandar bio prisiljen u jesen te godine u svoje luke primiti oko šestotinjak neutralno označenih brodova, ali s britanskom robom.¹⁵ Osim Ruskog Carstva, mnogo drugih europskih zemalja je unatoč kontinentalnoj blokadi sudjelovalo u krijumčarenju britanske robe.¹⁶ Rusko Carstvo je time prekinula svoje obveze prema blokadi, a francuskim proizvodima je nametnula carinu. U isto vrijeme, na Aleksandrovom dvoru reakcionari su vršili pritisak na njega huškajući ga protiv francuskog cara. Napoleon, osjećajući se izdanim, smatra kako ruski car više nije na njegovoj strani i priprema se za rat. No, samo to kršenje blokade, koje definitivno je jedan od glavnih uzroka sukoba između tih dviju europskih sila, nije bio jedini uzrok. Bilo je tu i pitanje ponosa te konkurencije između tih dvaju vladara.¹⁷ Napoleon je smatrao kako je Aleksandar postao suviše bahat, te kako mu treba održati lekciju.¹⁸

Povjesničar Steven Englund ističe kako se sukob koji je uslijedio 1812. godine mogao izbjeći na način da Napoleon Aleksandra zamjeni carem Franjom I. kao svojim ključnim saveznikom, no problem je bio što bi tada morao državu koju je toliko puta porazio priznati kao ravnopravnu sebi, a on to nikako nije htio.¹⁹

¹³ Skupina autora, *Vojna enciklopedija*, Svezak 5, 719.

¹⁴ Englund, *Napoleon – Politički život*, 404-406.

¹⁵ Skupina autora, *Vojna enciklopedija*, Svezak 5, 719.

¹⁶ „Kontinentalna blokada“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kontinentalna-blokada>

¹⁷ Englund, *Napoleon – Politički život*, 404-406.

¹⁸ Gerosa, *Napoleon*, 122.

¹⁹ Englund, *Napoleon – Politički život*, 406.

3. NAPOLEONOVA „VELIKA ARMIJA”

Napoleon je bio svjestan koliko je njegova *Grande Armée* bila moćna. Nakon već spomenute bitke kod Austerlitza 1805. godine, poraženi ruski časnik baca se pred koljena, govoreći Napoleonu da ga ustrijeli. Znajući svoju moć, on odbija to učiniti govoreći kako nitko koga pobijedi njegova velika vojska ne gubi čast.²⁰ Zbog toga, Napoleon nije imao razloga strahovati od ponovnog sukoba s ruskom vojskom. Nakon svega, porazio ih je u tri različita navrata; 1805. godine kod Austerlitza, 1807. kod Eylaua te kod Friedlanda iste godine.²¹ U konačnici, Napoleon 1812. godine odlučuje napasti Rusko Carstvo, unatoč protivljenju svojih najbližih suradnika koji su ga molili da ne vuče nepromišljene poteze.²²

Sila koju je Napoleon pripremio za pohod je sadržavala oko 530 000 ljudi, tisuće časnika te tisuće topova. Od tih petstotinjak tisuća, pola ih je bilo Francuza, a ostatak iz obližnjih država. Poljski, njemački, talijanski, španjolski, portugalski, belgijski, nizozemski, litvanski²³ pa i hrvatski vojnici o kojima će se govoriti kasnije u radu, svi su bili dio ovoga prijelomnog pohoda.²⁴ Rusi su ovu vojsku nazivali „Vojskom dvadeset naroda“.²⁵ Napoleon je zatražio pomoć i od turskih vojnika da se bore na granici s Ruskim Carstvom, no turska vojska odbija jer je Bukureštanski mir, potpisan s ruskim carem Aleksandrom I., bio na snazi od 28. svibnja 1812. godine.²⁶ Ipak, zbog ovolike raznolikosti, može se zaključiti kako Napoleonova velika vojska ovoga puta ima carska obilježja.²⁷ Važno je napomenuti kako nije svih pola milijuna vojnika sudjelovalo u invaziji. Dio ljudi je ostao za potrebe komunikacije.²⁸ Napoleon je za prijevoz koristio 30 000 kola i 150 000 konja.²⁹ Šestinu konja u određenoj konjici činile bi kobile, a ostatak su bili uškopljeni konji.³⁰

²⁰ Gerosa, *Napoleon*, 110-122.

²¹ Digby Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812* (Barnsley: Pen & Sword Military, 2004), 12.

²² Englund, *Napoleon – Politički život*, 406.

²³ Isto, 407.

²⁴ Gerosa, *Napoleon*, 122.

²⁵ Paul Boppe, *Hrvatske pukovnije u Napoleonovoj Velikoj armiji. Vojna Hrvatska (1809. – 1813.)* (Zagreb: Ceres, 2004), 97.

²⁶ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 15.

²⁷ Englund, *Napoleon – Politički život*, 407.

²⁸ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 13.

²⁹ Gerosa, *Napoleon*, 122.

³⁰ George Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia* (New York: Ballantine Books, 1988), 30.

Službene pripreme započinju početkom ljeta 1812. godine. Velika armija formirala se na granicama Varšave, gdje Napoleon od poljske vlade traži velike opskrbe hranom. U ranim fazama pohoda, zalihe su dolazile iz Danziga, Königsberga i Toruńa, no tada se otkriva čimbenik koji će u kasnijim stadijima pohoda determinirati Napoleonov poraz – težina teretnih kola u kojima su se zalihe nužne za vojnike prevozile. Ruska teretna kola su bila puno lakša za prevoziti.³¹

Prema pravilniku iz 1810. godine, svaki vojnik je trebao za obrok dobiti otprilike pola kilograma kruha, 30 grama riže ili 60 grama sušenog povrća, 240 grama svježeg mesa ili 200 grama usoljene govedine. Uz to, vojnici bi trebali dobiti 16 grama soli, a za piće raspođjeljivalo se vino, vinjak, a po vrućem vremenu i ocat. Uz hranu, svaki je vojnik trebao dobiti 2.4 kilograma drva ili 1.2 kilograma ugljena za zimu. Kako pohod na Rusko Carstvo napreduje tako se navedena količina zaliha smanjivala. Jedan od razloga tome je zasigurno velika težina ranije spomenutih teretnih kola. Svaki vojnik bi nosio naprtnjaču u kojoj bi stavljao dobivene zalihe hrane. Uz hranu, vojnik bi u toj naprtnjači nosio dvije majice, čarape, rupčić, ovratnik te lanene hlače. Nadalje, svaki je vojnik svakih petnaest dana trebao dobiti 15 kilograma slame za spavanje.³² Moglo bi se reći da je francuska vojska bila i pretrpana. Sam Napoleon je u svojim kolima nosio svoj kip kojeg je namjeravao postaviti u Kremlju, jednom kad ga osvoji. Pisanja jednog francuskog pukovnika nalažu kako je imao dvoja kola, dvanaest konja i šest slugu. Na sličan način su bili opremljeni i drugi časnici u vojsci. Nije teško zaključiti da će upravo zbog ovakvih činjenica opskrba vojske biti uistinu izazovna.³³ No, uskoro će se Napoleonu ukazati još jedan problem. Prilikom večere u Danzigu, neposredno prije početka invazije, Napoleon je u razgovoru sa svojim najbližim zapovjednicima uvidio da ih je obuzeo umor. Vojnici su bili iscrpljeni od silnih sukoba koji su se odvijali diljem Europe do 1812. godine.³⁴

Napoleonov plan napada nije se odviše razlikovao od onih u čijim bitkama je pobijedio prije pohoda na Rusko Carstvo. Plan je dakle bio hitro prijeći rusku granicu te poraziti rusku vojsku prije negoli se ona mogla snaći i ujediniti da se obrani. Nakon toga bi bio potpisan mir, a Aleksandar I. bi se ponovno morao držati kontinentalne blokade. Time bi Napoleon ponovno

³¹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 15.

³² Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 27-28.

³³ Gerosa, *Napoleon*, 123.

³⁴ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 16.

preuzeo vodstvo u gospodarskoj bitci s Velikom Britanijom. No, njegovi planovi se nisu ostvarili.³⁵

S druge strane, ruska vojska je do 1811. godine brojala oko pola milijuna vojnika, a od tada je taj broj samo rastao da bi u konačnici Rusko Carstvo imalo oko milijun i tristo tisuća mobiliziranih vojnika koji su bili spremni braniti svoju domovinu od francuske pošasti.³⁶ Istina je da će na početku pohoda francuska vojska brojati više vojnika, no Aleksandrovo savezništvo s Kraljevinom Švedskom i Osmanskim Carstvom će ruskoj vojsci donijeti nužne brojke.³⁷ Ruska vojska se podijelila na Prvu armiju zapada pod vodstvom Barclaya de Tollya, Drugu armiju zapada pod vodstvom princa Petra Ivanoviča Bagrationa, Treću armiju zapada pod generalom Aleksandrom Petrovičem Tormasovom te armiju pod vodstvom admirala Pavla Vasiljeviča Čičagova.³⁸ Također su postojale i dvije pričuvne armije od 65 000 i 47 000 vojnika.³⁹ Važan faktor u ruskoj vojsci su bili Kozaci, koji su brzim galopiranjem palili sve oko Napoleonove vojske.⁴⁰

³⁵ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 17.

³⁶ Isto, 16.

³⁷ Englund, *Napoleon – Politički život*, 408.

³⁸ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 13.

³⁹ Franjo Lacković, „Napoleon: Španjolska i Rusija“, *Essehist* 7 (2015), br. 7: 76-80. Pristup ostvaren 13. XI. 2024., <https://hrcak.srce.hr/158115>

⁴⁰ Gerosa, *Napoleon*, 125.

4. PRVI SUKOB I BITKA KOD SMOLENSKA

Napoleon prelazi rusku granicu, rijeku Njemen 24. lipnja 1812. s 437 000 vojnika i time započinje ovaj sudbonosan pohod. Rane faze ove invazije okarakterizirane su povlačenjem ruske vojske. Zbog toga, 26. lipnja 1812., grad Vilnius pada bez borbe. Ruska vojska se jednostavno nije mogla dogovoriti i odabrati odgovarajuću strategiju obrane, što im ostavlja samo jedan izbor – povlačenje.⁴¹ Uz povlačenje, ruske snage iza sebe pale zemlju, što je zasigurno doprinijelo iscrpljivanju francuske vojske koja sada ne može pljačkati osvojeno područje. Za to su bili zadušeni i Kozaci, opasni jahači konja koji se na prvi pogled čine mali i slabi, ali su bili nevjerojatno brzi i izdržljivi.⁴² Palili su usjeve, polja, utvrde i kolibe znajući da osvajači imaju sve manje opskrbe. Dapače, od pola milijuna vojnika, mogli su opskrbiti samo dvadeset tisuća.⁴³ Napoleon postaje frustriran ruskim povlačenjem, grdeći rusku vojsku i ruske generale da kako ih nije sram ne boriti se za vlastitog cara i državu.⁴⁴ Brojne kilometre su prošli kroz oštro rusko nevrijeme ne vidjevši nikoga.⁴⁵ Na prvi pogled se čini da je ovakva situacija apsolutno pogodna za invaziju, jer su bez ikakvog otpora mogli prodrijeti duboko u Rusko Carstvo. No, samoća koju su vojnici proživljavali pokazala se kobnom, s obzirom da su neki u pukom očaju izgubili um i odlučili počinuti suicid. Napoleon je to primijetio pa je naredio da se bubnja putem, kako cijela vojska ne bi pala u delirij. Francuska vojska je bila vrlo i usporena, zbog već spomenutih teških teretnih kola sa zalihama prema kojima je morala prilagoditi brzinu kretanja.⁴⁶ Čini se da je ovakav način ratovanja donio veliki rezultat Rusima – osvajači su postali iscrpljeni. U samo dva mjeseca od početka pohoda, Napoleonova vojska je zbog umora i bolesti pala na dvjesto tisuća vojnika.⁴⁷ Sam Napoleon je tijekom čitavog pohoda bio bolestan, no to nije oslabilo njegovu volju za nastavak kampanje.⁴⁸

Iako Napoleon do sada nije vidio puno zanimljivosti, stvari su se počele zakuhavati južno od njega. Dana 27. srpnja 1812. godine, Saksonci koji su sudjelovali u južnoj grani napada,

⁴¹ Englund, *Napoleon – Politički život*, 408.

⁴² Gerosa, *Napoleon*, 122-125.

⁴³ Lacković, „Napoleon: Španjolska i Rusija“, 79.

⁴⁴ Englund, *Napoleon – Politički život*, 408.

⁴⁵ Gerosa, *Napoleon*, 124.

⁴⁶ Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 85.

⁴⁷ Gerosa, *Napoleon*, 125.

⁴⁸ Englund, *Napoleon – Politički život*, 408.

doživljavaju poraz od ruske Treće armije zapada kod grada udaljenog 47 kilometara od Brest-Litovska – Kobryna. Od dvanaest tisuća ruskih vojnika, gubici su bili neprimjetni, dok je od tri tisuće saksonskih vojnika 108 poginulo, a značajan broj njih je do 1813. provelo u zatvoreništvu, gdje je polovica i umrla.⁴⁹

U središnjem sektoru, francuske snage su nanizale broj manjih pobjeda. Bitka kod Saltanovka, 23. srpnja, završila je pobjedom osvajača pod vodstvom Louis-Nicolasa Davouta. Bitka kod Ostrovna, oko 20 kilometara zapadno od Vicebska koja je trajala od 25. do 27. srpnja, ponovno završava pobjedom Napoleonove armije pod vodstvom generala Bruyèrea. Napoleon, čuvši da Rusi bježe u Vicebsk, juri za njima, no stiže prekasno. Ostaju neko vrijeme u Vicebsku, planirajući idući korak. Francuskoj vojsci je trebao odmor. U Vicebsku, Napoleon objavljuje plan pohoda do Smolenska, a kasnije i do same Moskve. Njegovi najbliži časnici su ga upozorili o strašnim gubicima koje je francuska vojska do sada doživjela. Sudbina iscrpljenih trupa koje su trebale nastaviti pohod do Moskve bila je neizvjesna.⁵⁰

U cilju konačnog sustizanja ruske vojske, Napoleon stiže u Smolensk sredinom kolovoza. Tamo se Barclayeva i Bagrationova vojska trebala ujediniti i Napoleon je svjestan da će uskoro doći do sukoba. Bio je svjestan kako Rusi ne mogu paliti sela zauvijek, do borbe mora doći i onda će car Aleksandar I. biti prisiljen potpisati mir.⁵¹ General Nikolaj Rajevski je 16. kolovoza bio zaslužan za obranu ruske vojske i grada dok ostale grane ne dođu. Njegova vojska je bila slaba pa su se već popodne toga dana povukli u predgrađe Smolenska. Francuzi su većinu toga dana proveli izviđajući grad. Rajevski je odahnuo kada je vidio dolazak ostatka ruske vojske. Uz njihov dolazak, ruske snage broje dvadeset tisuća. Napoleon je te noći otišao spavati iščekujući bitku iduće jutro. Smolensk je bio jedan od bitnih vjerskih središta i imalo mu je smisla da će ga Rusi htjeti braniti.⁵²

Na dan bitke, 17. kolovoza, Napoleon je skupio oko dvjesto tisuća ljudi spremnih za borbu, koja je počela toga dana tek popodne. Ruska vojska je imala sve samo ne lagan zadatak. Do sedam sati navečer, cijeli je grad bio u plamenu. Te noći, Barclay i ruska vojska učinili su ono što čine najbolje – povukli su se na istok. Napoleon je izgubio više od osam tisuća ljudi, a Rusi oko šest.⁵³

⁴⁹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 63-65.

⁵⁰ Isto, 68-73.

⁵¹ Isto, 99-100.

⁵² Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 186-188.

⁵³ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 99.-100.

Velika armija je idući dan provela gaseći vatru, a u ruskoj vojsci prevladava neslaganje te se ona ponovno dijeli.⁵⁴

Smolensk je odlična prilika za Napoleonovu vojsku da se pregrupira i odmori. No glavni problem i dalje ostaje nedostatak zaliha i hrane zbog koje su mnogi Napoleonovi vojnici bili osuđeni na gladovanje. Vojska je bila svjesna da ako nastave na Moskvu, stanje će se samo pogoršati. Časnici su se bacali pred noge francuskog cara, uvjeravajući ga da je pohod na Moskvu greška, no taj sveti ruski grad je bilo jedino što je on tada imao na pameti. Šalje Aleksandru pismo za primirje, ali car ga ignorira. Odlučeno je. Napoleon kreće na Moskvu.⁵⁵

⁵⁴ Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 195.

⁵⁵ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 101-103.

5. BITKA KOD BORODINA

Ruska vojska se povukla u selo koje je bilo udaljeno stotinjak kilometara od same Moskve. To selo se zvalo Borodin.⁵⁶

U ruskoj vojsci dogodila se izmjena zapovjedništva. Barclay je smijenjen. Njegova taktika konstantnog povlačenja je u ruskim seljacima izazivala nemir i došlo je vrijeme za promjenu. Na Aleksandrovo protivljenje, Barclaya je zamijenio general Mihail Kutuzov, koga je car mrzio. Njegovo zdravstveno stanje nije bilo primjereno sudjelovanju u ratnim operacijama. Naime, vid mu je bio slab, a bio je pretežak da se uopće popne na konja tako da je zapovijedao iz svoje kočije. Zbog lošeg zdravlja, na preporuku liječnika je ratovati mogao šest sati na dan, a ostatak dana je morao spavati. Osim toga, imao je šezdeset i sedam godina, no Rusi su ga poštivali smatrajući da je zbog starije dobi posjedovao određenu razinu mudrosti. U konačnici, imao je ime koje je zvučalo rusko, naspram Barclayevog stranog imena i podrijetla.⁵⁷ Sudjelovao je i u bitci kod Austerlitz, gdje je izgubio od Napoleona, tako da mu ovo nije bio prvi susret s njim. U Borodinu, odlučeno je da je povlačenju došao kraj. Rusi su za ovu bitku imali sto dvadeset tisuća ljudi koji su neizvjesno iščekivali neizbježan dolazak Napoleonove vojske.⁵⁸

A Napoleon je na putu do Borodina konstantno gubio vojnu snagu. Borodin je bio od velike važnosti, jer ovdje ima mogućnost zadati Rusima ključan udarac koji će donijeti mir po njegovim uvjetima.⁵⁹ Dana 5. rujna, francuska vojska osvaja redutu⁶⁰ kod Shevardina u kojem vojska gubi oko četiri tisuće ljudi.⁶¹ Idući dan nije bilo borbe. Napoleon je taj dan proveo pripremajući svoju vojsku za ovu dugo očekivanu borbu.⁶²

Prije same bitke, iscrpljenim vojskama je bilo potrebno podići moral. Na ruskoj strani su pravoslavni svećenici pokazivali ikone Crne Djevice Smolenska, kako bi vojnicima dali ideju da su Bogom poslani da se bore za svoju domovinu. Sam Kutuzov je inspirirao svoje vojnike

⁵⁶ Gerosa, *Napoleon*, 125.

⁵⁷ Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 212-213.

⁵⁸ Gerosa, *Napoleon*, 125-126.

⁵⁹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 111-112.

⁶⁰ Utvrda namijenjena obrani tijekom povlačenja.

⁶¹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 110.

⁶² Philip Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble* (Oxford: Osprey Publishing, 2012), 45.

podsjecajući ih na sva izgubljena i spaljena sela, na svu djecu koja traže njihovu sigurnost te na cara koji se oslanja na njih. S druge strane, Napoleon je rekao svojim vojnicima da se ponesu jednako dobro kao i kod Austerlitz, Friedlanda, Vicebska i Smolenska, ukazivajući na bitke koje su dobili i koliko daleko su u Rusko Carstvo stigli. Podsjetio ih je i na konačan povratak kući, svojim domovima, svojoj državi za koju se svim srcem bore. Francuski car je inspiraciju navodno dobio kada mu je uručen portret njegovog sina. To mu je dalo potrebnu snagu da barem na trenutak zaboravi sve nedaće i bolesti koje oslabljuju njegovo tijelo i um. Nije mu bilo dobro. Vrućica, kašalj, žed, strah od sutra, izjedali su ga iznutra.⁶³

Dana 7. rujna, otpočinje bitka koju Rusi nazivaju „bitkom kod Borodina“, a Francuzi „bitkom za Moskvu“. Napoleon je došao s preostalih sto trideset tisuća ljudi koji su do sada uspjeli preživjeti glad, umor i bolesti. On ovu borbu vodi iz svojih kočija, na što oficiri ljutito reagiraju govoreći da bi bilo najbolje da se vrati nazad u svoju palaču i ostavi generale da vode njegov rat.⁶⁴ Kao i mnogi drugi, noć prije nije dobro spavao zbog svoje bolesti⁶⁵ pa su mu oči bile krvavo crvene. Izbjegavao je uporabu stare garde za ovaj sukob, govoreći svojim generalima, koji su ga preklinjali da ih upotrijebi, kako ih želi sačuvati za napad na Moskvu.⁶⁶ U ovoj se bitci nije strateški proslavio. Odbio je prijedloge generala Davouta, koji mu je dan prije bitke sugerirao da izvede desni bočni manevar,⁶⁷ oslanjajući se na izravne napade koji nisu donijeli željene rezultate.⁶⁸ Oko tristo pušaka s obje strane stvorilo je ogromnu neprestanu buku. Bio je to kaos prepun vrisaka ranjenih ljudi, eksplozija, vike zapovjednika koji izriču iduće korake u ovom vojnom pothvatu. Problem je također bio dim i prašina ispaljenih pušaka koji je ograničio vojnicima vid.⁶⁹ Taj dan, rezultat bitke je bio neriješen. Obje strane su proglasile pobjedu. Napoleon je izgubio oko trideset tisuća ljudi, a ruska vojska još više. No, velika je razlika to što su Rusi ipak bili bliže svojim bazama te su se mogli brže regrupirati, za razliku od Napoleona koji je bio puno dalje od svojih uporišta.⁷⁰ Kutuzov se unatoč ruskim gubicima, uspješno uspio povući iz Borodina.⁷¹

⁶³ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 46-47.

⁶⁴ Gerosa, *Napoleon*, 127.

⁶⁵ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 115.

⁶⁶ Gerosa, *Napoleon*, 127.

⁶⁷ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 114.

⁶⁸ Englund, *Napoleon – Politički život*, 409.

⁶⁹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 116.

⁷⁰ Gerosa, *Napoleon*, 126-127.

⁷¹ Englund, *Napoleon – Politički život*, 409.

Francuska vojska je idući dan provela prebrojavajući svoje mrtve i zbrinjavajući se za ranjene. Napoleon je u depresiji gledao krvave rezultate ove bitke. Nije bio zadovoljan. Od ove bitke su dobili nekolicinu ruskih zatvorenika i određeni broj oštećenih pušaka.⁷² Pobjeda se nije slavila. Napoleonov šator je bio tih, izoliran. Časnici su smatrali kako ovo nije pobjeda Napoleona, već pobjeda same brojnosti francuskih vojnika, pošto ova bitka, kako je ranije spomenuto, nije imala promišljenu taktiku.⁷³

⁷² Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 254.

⁷³ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 69-72.

6. ZAUZIMANJE PRAZNE MOSKVE

Kutuzov je na ratnom savjetu gdje se odlučuju idući koraci protiv francuskog cara. Odluka je pala: Moskva se neće braniti. Ne samo da se neće braniti, nego će se zapaliti i evakuirati.⁷⁴ Rusko plemstvo je prije dolaska velike armije u Moskvu odlučilo da će Sankt Peterburg postati nova carska prijestolnica.⁷⁵

Dana 14. rujna 1812., Napoleon je ugledao Moskvu. Očekivao je da će ga dočekati ruski boljari koji će ga moliti za milost, no ono što nije predvidio jest da će Moskva biti potpuno prazna. Francuski car je u nevjerici počeo u gradu tražiti ijednu živu dušu, ali uzalud.⁷⁶ Hodali su kroz prazne, tihe ulice bez otpora. Sreli su tek par prosjaka. Dan poslije, Moskvu guta plamen. Budući da je većina grada bila izgrađena od drveta, vatra se vjetrom mogla lagano širiti. Francuska vojska je u vatri, koju nisu mogli ugaziti, izgubila sve potencijalne resurse koje su mogli uzeti za sebe. Paljenje grada bila je ideja moskovskog guvernera Rostopčina, koji je iz dna duše mrzio osvajače, u toj mjeri da je bio spreman zapaliti vlastitu palaču. Osvajačima je problem bio dim koji je zaklanjao vid vojnicima te buka vatre od koje se međusobno nisu mogli čuti. Često su morali mijenjati rutu kretanja zbog građevina koje bi se urušavale i blokirale im put.⁷⁷ Od devet tisuća čitavih moskovskih kuća zapaljeno je sedam⁷⁸, a zapaljeno je i 295 crkava.⁷⁹ Uništenje grada bilo je katastrofalno, no ipak je dovoljno građevinskih objekata ostalo za prebivanje Napoleonove vojske. Da to nije bilo tako, vjerojatno bi se ranije povukao.⁸⁰ Kutuzov također u boli promatra kako njihov grad gori⁸¹ No, taj plan će se na kraju pokazati vrlo domišljatim, jer će tada car Aleksandar moći okriviti Francuze i dobiti naklonost svojeg naroda koji je mrzio Napoleona i odbijao mu pod bilo koju cijenu prodati njihovu robu.⁸²

Napoleon ponovno šalje Aleksandru pismo u kojem traži primirje. Car ga ponovno ignorira. Napoleon je mislio da zato što je osvojio Moskvu, jedan od najznačajnijih ruskih gradova,

⁷⁴ Gerosa, *Napoleon*, 128.

⁷⁵ Englund, *Napoleon – Politički život*, 409.

⁷⁶ Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 259.

⁷⁷ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 126-129.

⁷⁸ Gerosa, *Napoleon*, 128.

⁷⁹ Englund, *Napoleon – Politički život*, 409.

⁸⁰ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 76.

⁸¹ Gerosa, *Napoleon*, 128.

⁸² Englund, *Napoleon – Politički život*, 409.

Aleksandar biti spreman na mirovne pregovore.⁸³ No on je samo svojoj sestri u pismu napisao da dovoljno zna Napoleona da razumije kako ne postoji svijet u kojem su obojica na vlasti.⁸⁴ Neko vrijeme su proveli čekajući odgovor ili idući potez Rusa no sada će ih snaći još jedan problem. U opustošenom gradu počeo je padati snijeg,⁸⁵ a dvadeset tisuća konja svoje je živote izgubilo zbog gladi ili od strane vojnika koji su ih radi hrane ubili.⁸⁶

Oko stotinjak vojnika dnevno je umiralo. Leševе su bacali u rijeke koje su koristili za piće i pranje, što je još više povećalo broj bolesnih, a time i stopu smrtnosti. Jelo se što god se stiglo. Pekle su se žabe, ribe, psi i mačke kako bi se spasilo od gladi.⁸⁷

Mjesec listopad je počeo, a francuski osvajači strpljivo iščekuju odgovor kojeg nije bilo. Tada Napoleon izjavljuje da želi marširati do Sankt Peterburga, na što njegovi časnici odgovaraju izbezumljenim pogledima. Par puta je ta ideja pala Napoleonu na pamet, no taj pothvat bi samo još više smanjio brojke njegove ionako razorene vojske.⁸⁸ Prvotni plan je bio u kratko vrijeme osvojiti još jedno bitno rusko središte u cilju da se ruski narod pobuni i ubije cara Aleksandra. Tada Napoleon naređuje da se opljačkaju crkve. I još uvijek, odgovora od Aleksandra nema, ali nije im ni trebao da znaju kakvo je njegovo i Kutuzovo stajalište po pitanju mira. Naime, dijelovi Napoleonove vojske trpjeli su male i brze napade Kozaka i ruske vojske.⁸⁹ Napoleon je odlučio otići južno prema Kalugi gdje bi bilo više zaliha za vojsku.⁹⁰ No brzo je zaključio da nema dovoljno konja da se sva artiljerija vuče. Prijelomni događaj zbio se 18. listopada kada Napoleonova vojska gubi kod Tarutina. Tada postaje svjestan da mira neće biti te da ga je car Aleksandar nadmašio i pobijedio.⁹¹ Najgora Napoleonova greška u ovom pohodu je definitivno bila njegova kriva procjena ruskog cara. Aleksandar je u svojim porazima protiv francuskog cara naučio svoju lekciju i više se razvio od svoga suparnika. Napoleon je proveo duže vrijeme predomišljajući se hoće li ostati, napasti dalje ili početi se povlačiti. Porazom kod Tarutina,

⁸³ Gerosa, *Napoleon*, 128.

⁸⁴ Englund, *Napoleon – Politički život*, 410.

⁸⁵ Gerosa, *Napoleon*, 128.

⁸⁶ Englund, *Napoleon – Politički život*, 410.

⁸⁷ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 165.

⁸⁸ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 77.

⁸⁹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 158-160.

⁹⁰ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 78.

⁹¹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 160-163.

konačna odluka je pala.⁹² Izjavljuje kako su dovoljno učinili za slavu; sada je vrijeme za spašavanje onoga što je ostalo od njegove nekoć velike vojske.⁹³

⁹² Englund, *Napoleon – Politički život*, 410.

⁹³ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 172.

7. POVLAČENJE

Napoleonova vojska izašla je iz Moskve uz zvukove bubnjeva, a otprilike stotinjak tisuća vojnika nalazilo se iza njega. Kutuzov je uskoro saznao da je Napoleon napustio Moskvu te odgovara sretnim usklikima da je Rusko Carstvo spašeno.⁹⁴ Samo povlačenje, koliko god katastrofalno, moglo je proći i gore. Druge sile, da saznaju da im se protivnička vojska povlači, bi ih uništili,⁹⁵ no Kutuzov to nije htio jer je smatrao da će samo Velika Britanija imati koristi od toga. Potajno je slijedio francusku vojsku. Imao je plan neprestano s bokova napadati zajedno s Kozacima. To, uz oštre vremenske okolnosti, dodatno je otežalo Napoleonovo povlačenje. Francuska vojska iza sebe ostavlja leševe konja i vojnika.⁹⁶

Usljedila je manja bitka kod Krasnya koja je trajala četiri dana (od 14. do 18. studenog). Tu su se general Kutuzov i Napoleon ponovno susreli. Rusi su ovom pobjedom ubili oko trinaest tisuća francuskih vojnika, dok je Kutuzov izgubio samo oko njih sedamsto. Kutuzov je ovdje imao prilike dokrajčiti Napoleona i njegovu vojsku, ali pustio ih je da bježe dalje.⁹⁷ Shvatio je da veće bitke nisu potrebne te da će Napoleonovu vojsku najviše razoriti vremenski uvjeti i strašan umor.⁹⁸

Dana 25. studenog 1812. Napoleon stiže do zaleđene rijeke Berezine, preko koje su most zapalili Kozaci. Problem je bio što led nije mogao podnijeti ni težinu jednog čovjeka, a kamoli desetke tisuća vojnika i njihove konje i kola. Vojska nije imala izbora nego provesti sate u ledenoj vodi gradeći dva improvizirana mosta preko kojeg bi prešli. Tu je Napoleon imao sreće jer su neki njegovi inženjeri zadržali opremu za premošćivanje. Znajući za potencijalnu opasnost koju predstavlja Kutuzov, Napoleon se odlučio za diverziju. Poslao je nekolicinu vojnika na obližnje mjesto uz rijeku i naredio im da stvaraju buku i budu glasni kako bi Rusi pomislili da upravo na toj točki prave most.⁹⁹ Izgrađena su dva mosta, udaljeni otprilike dvjesto metara jedan od drugog. Bili su vrlo uski, u jedan red su stala otprilike dva do tri čovjeka.¹⁰⁰

⁹⁴ Gerosa, *Napoleon*, 128.

⁹⁵ Englund, *Napoleon – Politički život*, 410.

⁹⁶ Gerosa, *Napoleon*, 128-130.

⁹⁷ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 201.-203.

⁹⁸ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 79.

⁹⁹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 205-208.

¹⁰⁰ Gerosa, *Napoleon*, 130.

Dok su prelazili, trpjeli su konstantne napade Kozaka koji su slabili most. Drugi most su oni sami srušili kako bi spriječili prelazak Kozaka, ali time su za sobom ostavili tisuće vojnika na milost i nemilost opasnih Kozaka.¹⁰¹ Francuski inženjeri su neprestano krpali i popravljali most koji se oštećivao zbog same mase velike armije.¹⁰² Berezina je Napoleona koštala dvadeset pet tisuća ljudi. Dakle, na rijeku je stigao s trideset tisuća, a otišao sa samo pet.¹⁰³ Pukovnik Došen, koji je svjedočio ovoj katastrofi, opisuje kako su se vojnici i časnici međusobno gazili i rušili kako bi prešli rijeku dok su ih meci iz ruskih pušaka gađali sa svih strana.¹⁰⁴ U vojnicima je prevladao instinkt za preživljavanje. Vojna disciplina se pretvorila u borbu svakog čovjeka za sebe.¹⁰⁵ Ovo je bio posljednji značajni sukob ove kampanje; nakon konačnog prelaska rijeke, vojska je bila slobodna odvući se iz Ruskog Carstva.¹⁰⁶

Napoleon je u međuvremenu dobio vijest da se u Parizu odvija zavjera u kojoj je general Claude de Malet objavio Napoleonovu smrt i pokušao pobuniti ljude u Parizu. Naime, Malet je još 23. listopada 1812. pobjegao iz sanatorija i s grupom zavjerenika pokušao lažnim dokumentima uvjeriti ljude da je Napoleon poginuo u Ruskom Carstvu te da je osnovana privremena vlada. Uspijevaju okupiti pet satnija Nacionalne garde koji su imali zadatak uhititi Napoleonove visoke dužnosnike. Pobuna je ugašena prije podneva. Iz ove cijele situacije, Napoleonu je najviše smetalo što ti uhićeni visoki dužnosnici nisu imali plan nasljedstva u slučaju da je Napoleon uistinu poginuo.¹⁰⁷ Dana 5. prosinca uz svoje najodanije ljude napušta veliku armiju saonicama, a kormilo daje francuskom maršalu Joachimu Muratu. Napoleonovi vojnici su mogli samo beznadno gledati kako ih njihov car, njihov vođa, njihov general napušta u bjelilo ruskog snijega.¹⁰⁸ Dana 7. prosinca ostatak vojnika pod Muratovim vodstvom dolazi u Vilnu gdje se izglednjeli vojnici otimaju za hranu kao divlje životinje. „Poslušajte me, ja sam vaš general!“, uzviknuo je jedan francuski general, na što je netko odgovorio da generali više ne postoje, postoje samo nesretnici,

¹⁰¹ Gerosa, *Napoleon*, 130.

¹⁰² Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 318.

¹⁰³ Gerosa, *Napoleon*, 130.

¹⁰⁴ Mario Kalan, *Marko Slivarić Heldenburški* (Pleternica: Hrvatska knjižnica i čitaonica Pleternica, 2021), 39.

¹⁰⁵ Gerosa, *Napoleon*, 130.

¹⁰⁶ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 204-210.

¹⁰⁷ Englund, *Napoleon – Politički život*, 421.

¹⁰⁸ Gerosa, *Napoleon*, 130.

koji se sada otimaju za komad kruha. U tom kaosu, mnogo skladišta je buktalo u plamenu, a u njima i ono malo zaliha koje su bile na raspolaganju.¹⁰⁹

Napoleon dolazi u Pariz 18. prosinca 1812., a time je ovaj pohod završen. Iako se kraj ove invazije smatra početkom kraja Napoleona, brojni su ljudi to uvidjeli tek nekoliko godina nakon invazije na Rusko Carstvo.¹¹⁰ Međutim, činjenica je da su njegovi dani slave prošli, iako on to sam nije htio priznati.¹¹¹ Od pola milijuna vojnika koje je Napoleon poveo u ovaj pohod, četiristo tisuća je ostalo zakopano u ruskom snijegu. Ostatak koji je preživio, uspio se u etapama vratiti u Francusku. Ruska vojska je izgubila oko četvrt milijuna vojnika.¹¹² Ovim katastrofalnim porazom, Europa je doznala da je veliki francuski car ipak pobjediv.¹¹³

¹⁰⁹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 220.

¹¹⁰ Englund, *Napoleon – Politički život*, 423.

¹¹¹ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 231.

¹¹² Gerosa, *Napoleon*, 130-132.

¹¹³ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 231.

8. VREMENSKE (NE)PRILIKE U RUSIJI

Kada se diskutira o razlozima Napoleonovog poraza u pohodu na Rusko Carstvo čest je odgovor ruska zima i vrlo niske temperature koje sežu daleko ispod ništice. No, Napoleon nije krenuo na ovaj pohod u zimu pa čak ni u jesen, već u lipnju. Potrebno je prisjetiti se da je njegov plan bio u kratko vrijeme voditi bitku na granicama Ruskog Carstva i time prisiliti cara Aleksandra na mirovne sporazume u kojima bi se gospodarska politika kontinentalne blokade vratila u stanje prije negoli ju je Rusko Carstvo prekršilo 1810. godine. No, kako je već opisano, to se nije dogodilo. Ruska vojska se povlačila, a time se pohod odužio toliko da je Napoleonova vojska ipak morala trpjeti kobnu rusku zimu. Dakle, istina je – niske temperature definitivno jesu jedan od razloga zašto je toliko vojnika izgubilo svoj život, ali važno je napomenuti kako je i ljeto u Ruskom Carstvu isto tako, bilo vrlo nemilosrdno. Vojnici su donekle bili pripremljeni za snijeg; u svojim naprtnjačama su imali tamne naočale koje su ih štitile od blještavila snijega.¹¹⁴ Broj preživjelih nakon ovoga pohoda govori kako su Napoleon i njegova vojska bili sve samo ne spremni na ovakve uvjete.

Naime, već u prvim danima pohoda vojnici su mogli vidjeti kako ovaj pohod neće biti lak zadatak. Temperature su bile visoke, a oluje oštre. Ogroman problem su predstavljali i komarci koji nisu davali mira vojnicima i uzrokovali dizenteriju, koja je dodatno usporila i umorila cjelokupnu vojsku.¹¹⁵ Zbog vrućina nisu imali izvor čiste vode, jer su svi potoci i bunari presušili. A zbog žeđi, vojnici su bili prisiljeni piti vlastiti urin.¹¹⁶ Potkraj lipnja, vojsku je oprala teška kiša koja je pretvorila ceste u blato, time usporavajući pohod. Takvo promjenjivo vrijeme je utrla put čestim groznicama i ostalim bolestima.¹¹⁷

Već pred kraj listopada zima se spustila na napuštenu i spaljenu Moskvu, gdje je tada prebivala Napoleonova vojska. Kada je veliko povlačenje počelo, vojsku je zabijelio snijeg, a temperatura je pala na minus trideset Celzijevih stupnjeva.¹¹⁸ Čest je bio prizor gdje bi se vojnici grijali uz vatru dok su im leđa potpuno sleđena. Taj sleđeni dio bi onda okrenuli vatri, koji bi se

¹¹⁴ Gerosa, *Napoleon*, 123.

¹¹⁵ Isto, 123.

¹¹⁶ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 20-21.

¹¹⁷ Haythornthwaite, *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*, 30-31.

¹¹⁸ Englund, *Napoleon – Politički život*, 410.

pretvorio u koru koja im je u velikoj mjeri oštetila kožu i tkivo na leđima. Goli bi se bacali na snijegom pokrivenu zemlju, jecajući od strahovite boli.¹¹⁹ Smrznute ceste bile su česta pojava i veliki problem kada je kola trebalo vući uzbrdo.¹²⁰

Kada su došli do rijeke Berezine, temperatura je porasla i zaleđena rijeka počela se polako topiti. Pošto nije mogla poduprijeti težinu vojske, izgradio se privremeni most. No, voda je i dalje bila vrlo hladna, a Napoleonovi inženjeri su morali sate provesti u njoj gradeći most.¹²¹

Česta je izjava kako Napoleon nije bio svjestan ruske klime. S druge strane, literatura kaže da je Napoleon bio itekako svjestan toga jer je čitao o Karlu XII.¹²² i njegovoj ruskoj kampanji tijekom 1708. i 1709. godine.¹²³ Njegov propust u adekvatnoj opskrbi vojnika je bio razlog koji ga je koštao cijelog pohoda.¹²⁴

¹¹⁹ Gerosa, *Napoleon*, 128-129.

¹²⁰ Smith, *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*, 223.

¹²¹ Isto, 205.

¹²² Nafziger, *Napoleon's Invasion Of Russia*, 85.

¹²³ „Charles XII“, *Encyclopedia Britannica*, pristup ostvaren 28. VIII. 2024., <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>

¹²⁴ Hobsbawm, *Doba revolucije. Evropa 1789 – 1840*, 88.

9. HRVATSKE POSTROJBE U FRANCUSKOJ INVAZIJI

Ispočetka se Napoleon ponio vrlo sumnjičavo prema hrvatskim snagama, pišući maršalu Augusteu Marmontu u nekoliko navrata da treba biti oprezan i ne naoružati sve Hrvate odjednom, u slučaju da to oružje upotrijebe protiv njih. Potrebno je prvo upoznati se s njima i uvjeriti se u njihovu odanost francuskom caru.¹²⁵ Jedan od problema s kojima se hrvatska vojska suočila je bio jezik. Trebalo je proći obuku i vježbe kako bi bili dostojni francuske vojske i dok su objašnjenja bila na hrvatskom jeziku, zapovijedalo se na njemačkom, jeziku kojeg gotovo nitko od vojnika nije razumio. Tada je Marmont osnovao povjerenstvo u kojem je postavio Hrvate koji su dobro poznavali njemački i francuski jezik. Povjerenstvo je bilo zaduženo za prevođenje vježbi na hrvatski jezik, ali zapovijedi su morali naučiti na francuskom.¹²⁶

Tijekom francuske invazije, postoje brojna pisma, izvješća i bilteni koji navode kako su se u borbama istakli hrvatski vojnici. Neki od primjera su bitka kod Polocka 18. kolovoza 1812. gdje jedan general piše kako su se u bitci iskazali Hrvati. Nadalje, poslije okršaja kod Ostrovna krajem srpnja, bilten kaže da se istakla 1. hrvatska provizorna pukovnija.¹²⁷ Zapovjednik te pukovnije bio je Marko Slivarić, jedan od istaknutijih hrvatskih vojnika u Napoleonovoj ruskoj kampanji. On je 1797. godine promaknut u čin satnika, a 1810. u čin pukovnika te je bio zadužen za zapovijedanje Ličke pukovnije.¹²⁸ Pismo ljubljanskog generala Louisa Bertranda priča o pukovniku Slivariću te ga opisuje kao srčanog i hrabrog pukovnika koji je unatoč bolestima čeznuo za bojišnicom i time dokazao da Hrvati doista mogu biti od koristi francuskoj vojsci. Slivarić će 5. veljače 1813. biti unaprijeđen u brigadnog generala.¹²⁹

¹²⁵ Austrija je Napoleonu mirom u Schönbrunn 1809. godine predala područja hrvatskog i slovenskog teritorija pod imenom Ilirske pokrajine. Dekretom iz 15. travnja 1811. godine ta područja se dijele na šest civilnih pokrajina (Kranjska, Istra, civilna Hrvatska, Koruška, Dalmacija, Dubrovnik) i jednu vojnu pokrajinu – Vojnu krajinu. Napoleon u ova područja donosi modernizaciju uprave, školstva, sudstva, ali s tim i kontinentalnu blokadu koja je gospodarski loše utjecala na Ilirske pokrajine, uzrokujući stvaranje loših stavova prema Napoleonu. Prema odredbama Bečkog kongresa, područja Ilirskih pokrajina ponovno su pripale Austriji. Unatoč lošim mišljenjima prema francuskoj upravi, ona je duboko utjecala na ta područja probuđujući im ideje o nacionalnoj svijesti. Izvor: „Ilirske pokrajine“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://enciklopedija.hr/clanak/ilirske-pokrajine>

¹²⁶ Boppe, *Hrvatske pukovnije u Napoleonovoj Velikoj armiji*, 42-45.

¹²⁷ Isto, 109-120.

¹²⁸ Kalan, *Marko Slivarić Heldenburški*, 21-32.

¹²⁹ Boppe, *Hrvatske pukovnije u Napoleonovoj Velikoj armiji*, 125.

Kao i cjelokupna Napoleonova vojska, 1. hrvatska provizorna pukovnija pretrpjela je strašne gubitke. Od sveukupno 1658 ljudi, samo 53 ih je preživjelo (22 časnika, 31 dočasnik te samo jedan vojnik). Kada je Napoleon napustio za Pariz, nekim hrvatskim vojnicima je dao svoje osobne stvari na čuvanje. Nakon povratka su Napoleonu vratili te stvari na što im je on navodno rekao: „Hrvati, vi ste prvi vojnici na svijetu“.¹³⁰

¹³⁰ Kalan, *Marko Slivarić Heldenburški*, 40-41.

10. ZAKLJUČAK

Do Napoleonovog poraza u Ruskom Carstvu došlo je zbog nekoliko čimbenika. Francuski car je u ovu invaziju pošao vrlo samouvjeren u svoju vojsku i taktike, planirajući izvesti ovu operaciju u najviše nekoliko tjedana i time prisiliti svoga protivnika, ruskog cara Aleksandra, na potpisivanje mira. Uzroci ovoga pohoda bile su manje povezani s gospodarskim aspektom Aleksandrovog kršenja kontinentalne blokade, a više s prekidom prijateljstva kojeg su uspostavili poslije bitke kod Friedlanda 1807. godine i natjecanjem između njih dvojice. Napoleon je smatrao kako je Aleksandar postao bahat te kako mu treba održati lekciju.

Svi Napoleonovi planovi pohoda padaju u vodu jer brzo uviđa da zbog ruskog povlačenja, prave bitke neće biti neko vrijeme. Tu je Napoleon uhvaćen nespreman, konstantno razmatrajući pitanje treba li nastaviti dalje, ostati ili se povući. Isto tako, postojao je i faktor ruske klime. Mnogi se uglavnom osvrću samo na rusku zimu, zaboravljajući na ljeto koje je isto tako stvaralo velike probleme vojsci. Vrućine su presušile potoke i bunare, oduzimajući vojnicima čiste izvore vode. Tu su bili i komarci koji nisu davali mira cjelokupnoj vojsci i koji su bili uzročnici dizenterije koja je mučila vojnike tijekom cijelog pohoda.

Nakon bitke kod Borodina početkom rujna 1812., ulaze u Moskvu koja je bilo gotovo u potpunosti prazna. Dan poslije, Moskva gori. Sve je to bio plan ruske vojske da se unište potencijalne zalihe koje bi Francuzi mogli iskoristiti. Aleksandru šalju pisma u kojima traži mir. Ruski car im odbija odgovoriti. Zima polako počinje i Napoleon je prisiljen povući se, a samo povlačenje bilo je strašno ponižavajuće. Prelazak preko Berezine ostaje kao jedna od najvećih tragedija u njegovoj vojnoj karijeri. Konstantno uznemiravanje od strane Kozaka kombinirano s temperaturama od minus trideset recept je za katastrofu.

Glavni razlog Napoleonovog neuspjeha bila je loša opskrba svojih vojnika. Teška kola koja su se vukla po blatnjavim i smrznutim ruskim cestama stizala su sporo i time usporavala vojsku, koja je tijekom cijelog pohoda imala problema s manjkom zaliha. Uz bolesti i vremenske neprilike, vojnici su često gladovali i bili žedni, uključujući samog Napoleona.

Gubici u ovome pohodu presudili su sudbinu francuskog cara. Nadolazeće velike bitke kod Leipziga 1813. i Waterlooa 1815. godine rezultirale su konačnim porazom i progonstvom

Napoleona na otok Elbu, a time i stvaranjem Svete Alijanse, međunarodnog saveza europskih monarha, čiji će glavni zadatak biti spriječiti buduća potencijalna revolucionarna previranja te vratiti poredak u Europi koji je bio na snazi prije revolucija i prije samog Napoleona.

11. LITERATURA

Monografije

1. Boppe, Paul. *Hrvatske pukovnije u Napoleonovoj Velikoj armiji. Vojna Hrvatska (1809. – 1813.)*. Zagreb: Ceres, 2004.
2. Englund, Steven. *Napoleon – Politički život*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2008.
3. Gerosa, Guido. *Napoleon*. Zagreb: Alfa, 1976.
4. Haythornthwaite, Philip. *Borodino 1812 – Napoleon's Great Gamble*. Oxford: Osprey Publishing, 2012.
5. Hobsbawm, Eric. *Doba revolucije. Evropa 1789 - 1840*. Zagreb: Školska knjiga: Stvarnost, 1987.
6. Kalan, Mario. *Marko Slivarić Heldenburški*. Pleternica: Hrvatska knjižnica i čitaonica Pleternica, 2021.
7. Skupina autora. *Vojna enciklopedija, Svezak 5*. Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije, 1973.
8. Smith, Digby. *Napoleon Against Russia. A Concise History of 1812*. Barnsley: Pen & Sword Military, 2004.
9. Nafziger, George. *Napoleon's Invasion Of Russia*. New York: Ballantine Books, 1988.

Članci

1. Lacković, Franjo. „Napoleon: Španjolska i Rusija“. *Essehist 7* (2015), br. 7: 76-80. Pristup ostvaren 13. XI. 2024., <https://hrcak.srce.hr/158115>

Internetski izvori

1. „Aleksandar I.“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/1527>
2. „Battle of Austerlitz“, World History Encyclopedia, pristup ostvaren 26. VIII. 2024., <https://www.worldhistory.org/article/2253/battle-of-austerlitz/>

3. „Charles XII“, Encyclopedia Britannica, pristup ostvaren 28. VIII. 2024., <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>
4. „Eylau“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/eylau>
5. „Ilirske pokrajine“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://enciklopedija.hr/clanak/ilirske-pokrajine>
6. „Kontinentalna blokada“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., pristup ostvaren 27. VIII. 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kontinentalna-blokada>